

ERKEN ARKAİK DÖNEM KOUROSLARI (KUROS)

Kuros, Yunan dilinde genç - delikanlı anlamına gelen bir sözcüktür. Arkeolojide ise bir genci tasvir eden ve çoğunlukla çıplak olan heykel anlamına gelir. Önceleri bu heykellerin Apollon için yapıldığı düşünölmüştür. Ancak, herhangi bir belirteç veya yazıtla desteklenmediği sürece bunların normal ölümlüler için yapıldığı sanılmaktadır. Çünkü bu heykeller tapınakların yanı sıra, agoralar, nekropoller vb. sahalarında da bulunmuştur. Bu durumda bu heykellerin tanrıların yanı sıra yarışlarda ödöl alan veya herhangi bir şekilde kahraman ilan edilen ölümlüler için de dikildiğini kabul etmek gerekmektedir.

Kuroslar Arkaik çağda Ege'nin her iki yakasında da görölmektedir. Bu nedenle bu heykellerin ilk olarak nerede ortaya çıktığı sorusuna yanıt vermek zordur. Ancak kurosların atlet heykeli olduğu varsayımından hareketle, ilk yarışların Olympia'da yapıldığı hesaba katılırsa, ilk kurosların Peleponnes'de ortaya çıktığını savlamak olasıdır.

Kurosların boyutları normal insan ölçülerindedir. Bununla birlikte bazen normal insan boyutlarının üzerinde de olabilmektedir. Örneğın Dipylon kuros 2,50 m, Sunion Kurosü 3,05 m, Kleobis-Biton Kurosları 2,16 m boyundadır.

Kuros tipi denince akla gelen, frontal bir şekilde dik duran, genellikle soldaki olmak üzere bacaklardan birisini öne doğru atmış, kolları yanlardan aşağı doğru hazır ol vaziyetinde bırakılmış ve elleri yumruk şeklinde sıkılmış şekilde duran heykeller gelmektedir. Genel hatlarını çizdiğimiz kuros tipinin Ege dünyasındaki ilk temsilcisinin Delphili Kuros olduğu kabul edilmektedir. Figürin, kuros tipolojisine uygun olarak frontal bir şekilde kollar yana bırakılmış olarak ayakta durmaktadır ve vücut ağırlığı her iki bacak tarafından eşit bir şekilde taşınmaktadır. Daha önce de vurguladığımız gibi dönemin eserleriyle, özellikle vazoları ile karşılaştırılarak, yaklaşık 7. yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir.

Daha sonra yüzyılın sonuna kadar kuros olarak gösterebileceğimiz eser sayısı yok denecek kadar azdır. Örneğın Delos'ta belinde kemer olan küçük kalçalı, belli belirsiz modellendirilmiş, boncuk dizileri şeklinde saçları olan kuros örnekleri bulunmuştur. Ancak tam olarak korunan bir örnek olmaması nedeniyle kuros gelişimi konusunda fazla bir yorumda bulunmak mümkün değildir.

M.Ö. 7. yüzyılın sonları M.Ö. 6. yüzyılın başlarına doğru Dipylon Başı, New York Kurosu ve Sunion kurosu ismi verilen üç heykel karşımıza çıkar. Bunlardan en erkeni Dipylon başıdır. 44 cm yüksekliğindeki baş, Atina Agorasında bulunmuştur. Bilinen ilk mermer kurostur. Boncuk şeklinde dizilen saçlar boyunda toplanmıştır. Dipylon başında gözler büyüktür ve her gözün iki ucu arasında şekil ve işleniş bakımından ayrılık gözetilmemiştir. Göz küresi, göz kapakları ve kaşlar, yandan bakıldığı zaman aynı plan içinde gözükmekte olup biri diğerinden ileride ya da geri de değildir. Göz kapaklarından üsttekinin kenarı ile kaş birbirine paralel iki kavis halindedir. Normalden büyük olan kulaklar İon başlıklarındaki volütleri hatırlatmaktadır. Dudaklar düz ve yatay olup anatomiden çok uzaktır. Saçlar boncuk dizisine benzeyen örgü ve buklelerle sert bir şekilde ifade edilmiştir. Bilim insanları tarafından genellikle Arkaik dönem bu heykelle başlatılmaktadır. Göz ve kulak gibi uzuvların büyük işlenmesi proportion – oran hataları olarak dikkat çekmektedir. Yaklaşık olarak M.Ö. 620 – 610 arasına tarihlenmektedir.

Başlangıç evresine ait bir diğer eser olan New York kurosu ise olasılıkla Attika'nın kırsal kesiminde bir mezarlıkta bulunmuştur. Tam olarak korunan bilinen ilk kurostur. J. Boardman'a göre, heykelin yontulmasında kullanılan oranlar sistemi, Mısır tipindeki ölçüler dizgesine göre belirlenmiştir. Omuzlar geniş, bel ve kalça incedir. Göğüs kafesi, göğüs üzerindeki adaleler ve sırttaki kürek kemikleri gibi anatomik ayrıntılar birbirinden tümüyle bağımsız olarak tek başına işlenmiştir. Kulaklar İon başlığını, uzun saçlar boncuk dizisini hatırlatmaktadır. Göz ve kulakların aşırı büyük olması proportion hatası olarak kabul edilebilir. Vücudun ön tarafında, boyunda, güçlü bacaklarda, kürek kemiklerinde, eller, bilekler, dirsekler ve diz kapaklarında hafifçe oyularak veya kabartılarak işlenen detaylar bulunmaktadır. Ancak bu detayların her biri henüz anatomiden uzaktır. Bu nedenle de hemen gözü yormaktadır. Uzuv ve adalelerin ifade ve belirtilmesinde hala geometrik özelliklerin etkisi devam etmektedir. Heykele yan profilden bakıldığında vücudun yassı bir şekilde gözükteği dikkat çekmektedir. Yani henüz vücut doğasına uygun bir şekilde dolmaya başlamamıştır. Karın adaleleri ile gövdenin içi verilmeye başlanmıştır. Bu heykel için genellikle M.Ö. 610 – 600 yılları arasında bir tarih önerilmektedir.

Sunion Kurosu, Dipylon ve New York Kuroslarına göre saçların ön kısmında alna gelen bölümdeki düzenleme ile değişiklik göstermektedir. Kuros tipolojisine uygun olarak vücut ağırlığını her iki bacak eşit taşıyacak şekilde ayakta durmaktadır.

Kollar gergin bir şekilde her iki yana vücuda yapışık şekilde bırakılmış ve eller yumruk yapılmıştır. New York Kurosu'nda olduğu gibi, karşıdan bakıldığında kolların iç bölümünün gözükmemesi gibi tasvir hataları bulunmaktadır. Sunion Kurosu, ön ve arkada yüzeysellikte pek fazla bir ilerleme kaydedilememiş olsa da, profilden bakıldığında biraz daha dolgun olması New York Kurosu'na göre biraz daha geç tarihten olmasını gerektirmektedir.

Bu dönemin diğer bir ünlü eseri iki erkek yontusundan oluşan bir gruptur. Delphi'de bulunan normal insan boyutunun üzerindeki her iki heykel, kaidelerindeki yazıta göre Kleobis ve Biton'a aittir. Herodot'un bildirdiğine göre, Argos'ta Hera Tapınağı'nın rahibelerinden birisi tapınağa geç kalmıştır. Bunun üzerine oğulları kendilerini öküz arabasının yerine koşarak annelerini tapınağa zamanında yetiştirmeyi başarmışlardır. Yardım etmelerinden dolayı anneleri tanrıçadan çocukları için en büyük iyiliği istemiştir. Annenin duası kabul olmuş ve çocuklar kutsal alanda dinlenmek üzere bir ağacın gölgesine çekilip uyuduklarında bir daha uyanmamışlardır. Olay üzerine Argoslular tarafından gençlerin heykelleri yaptırılarak Delphi'ye armağan edilmiştir. Yan yana durur şekilde dikildikleri tahmin edilen heykeller kuros tipolojisine uygun olarak sol ayakları önde ayakta işlenmişlerdir. Saçlar tutam tutam örülerek baş üzerinde bir bantla tutturulmuştur. Örgülerden bir bölümü başın her iki yanından göğüs üzerine doğru bırakılmıştır. Kuroslerde karın çizgilerinin gövde içinde eridiğini ve diz kapağının biraz daha doğasına uygun hale geldiğini söylemek mümkündür. Özellikle kasık çevresindeki yuvarlaklaşma dikkat çekici boyuttadır. Bu ileri sayılabilecek özelliklerden dolayı New York Kurosu veya Sunion Kurosu'na göre Kleobis-Biton bu grubun en geç yaratılan örnekleri olmalıdır. Bu grupla yaklaşık 590 civarına inilmektedir.

Erken Arkaik dönemden tanıtmak istediğimiz bir diğer örnek Orkhomenos Kurosudur. Her ne kadar başı yumurta şeklinde olsa veya daha doğal görümlü kulaklara sahip olsa da ayrıntıda, kolun karşıdan gözükmemesi, sırtta kürek kemikleri gibi vücut detaylarının hala çizgisel işlenmesi gibi hatalar bulunmaktadır. Göğüs ve kalçada öncelikle göre hafif dolgunluk dikkat çekmektedir. Özellikle karın kasları ve sırt çizgilerindeki organizasyon gibi benzerlikler nedeniyle Sounion Kurosu'nu da bu grup içerisinde değerlendirebiliriz. Göğüs kafesi ve göğüsler vücut üzerinde bir zırh gibi durmaktadır. Vücudun inceliği uzaması ve buna paralel hafifleme dikkat çekmektedir.

Erken Arkaik dönemin sonuna verilebilecek bir diğer eser Londra Kurosudur. Yana sarkmış olan kolların büyük bir bölümü vücuda temas etmektedir. Kasık çizgileri vücudun içerisinde eriyerek derinin altına inmiştir. Vücut incelmış ve hafiflemiştir. Bundan dolayı bacaklar da incelmeye başlamıştır. Göğüs ve kalça dolmaya başlamıştır. Bütün bu özellikleri birlikte göz önünde bulundurup bu kurosu Olgun Arkaik döneme geçiş eseri olarak nitelendirmek mümkündür.

Ele geçen buluntulara göre Erken Arkaik dönemden başlayarak mezar stellerinin de üretildiğini söylemek mümkündür. Dermys – Kittylos mezar steli bu konudaki en güzel örneklerden birisidir. Tanagra’da bulunan stel mermer yerine kireç taşından yontulmuştur. Kaide yazıtından Amphakles isimli birisinin Dermys ve Kittylos adına bu steli diktirdiği anlaşılmaktadır. Figürler birer kollarını birbirinin omzuna atmış olarak ayakta durur şekilde betimlenmiştir. Bu kompozisyon Anadolu’da delikanlılar arasında hala varlığını sürdürmektedir. Delikanlılar kuros tipolojisine uygun bir şekilde kollarını yana salmış şekilde ayakta durmaktadır. Bacaklardan birisi diğerine göre daha öne atılmıştır. Yüz detayları işlenmemiş ve aşağı doğru daralmaktadır. Bacaklara göre daha ince üst vücut, kolların gövdeye yapışık durması ve diz organizasyonu gibi özelliklerle New York Kurosusu ile karşılaştırarak 600 civarına tarihlemek mümkündür.